

Jak na vaší škole rozvíjet čtenářskou a pisatelskou gramotnost

Seriál k novému RVP, 1. část

ONDŘEJ HAUSENBLAS, MILOŠ ŠLAPAL, HANA KOŠŤÁLOVÁ

Jak rozumět základní gramotnosti čtenářské a pisatelské (ZGČP) v Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání (RVP)? Právě tomuto tématu se věnuje nový seriál připravovaný ve spolupráci s odborníky projektu Pomáháme školám k úspěchu, který bude celý tento školní rok vycházet v Učitelském měsíčníku. Zaměříme se v něm na to, jak je možné ZGČP v praxi rozvíjet a využívat pro lepší učení žáků v každém oboru.

Co byste měli o ZGČP v revidovaném RVP vědět

Revidovaný RVP vymezuje nově dvě základní gramotnosti, čtenářsko-pisatelskou a matematicko-logickou. Z pohledu ZGČP jsou v novém RVP podstatné zejména následující posuny:

1. Rozvoj ZGČP je chápán jako odpovědnost každého učitele ve škole. Proto je popsána samostatně, nikoli tradičně jen ve výuce českého (cizího) jazyka.
2. ZGČP je jednou ze čtyř cílových kategorií v novém RVP (pro úplnost: dalšími jsou vzdělávací obory, klíčové kompetence, průřezová témata).
3. ZGČP se zaměřuje na čtenářskou gramotnost ve spojení s pisatelstvím: každý očekávaný výsledek učení (OVU) popisuje obě roviny komunikace, jak ji zprostředkují texty, které žák čte i sám píše. (V příštím díle vysvětlíme, jak se vzájemně ovlivňují a proč je propojení tak důležité.)
4. Jako text se chápou i tzv. texty multimodální – tedy sdělení kombinující psané slovo, obraz, zvuk, sdělení tištěná i elektronická.
5. Očekává se, že školní OVU budou propojovat OVU oboru i OVU čtenářství a pisatelství ve všech předmětech, tedy i např. v chemii, fyzice, matematice.

ZGČP je rozdělena do čtyř složek:

- vztah ke čtení a čtenářství, psaní a pisatelství,
- budování porozumění v četbě a v procesu pisatelství,
- kritické čtení a psaní,
- porozumění vlastnímu čtení a čtenářství, psaní a pisatelství.

Každá složka je popsána částí závaznou a částí nezávaznou. Ta je předkládána jako metodická podpora.

V závazné části jsou složky vymezeny vždy gradačním očekávaným výsledkem učení (gradační OVU). Ten popisuje, čeho má být schopen žák po absolvování devítiletky. Cestu

ke gradačnímu OVU naznačují (také závazné) OVU pro 3., 5. a 9. ročník. Jsou formulovány obecně. To je dáno tím, že shrnují vždy několik let žákova vývoje coby čtenáře a pisatele. Bývá proto obtížné představit si, co se ve skutečné výuce a v žákovi odehrává na té které úrovni pokroku i jak se k OVU v uzlovém bodě žák dostane. Všimli jsme si, že mezi čtenáři RVP bývá tendence gradační OVU přeskakovat a dívat se jen na dílčí OVU. Užitečnější je vztahovat ročníkové OVU ke gradačnímu (a neopomenout přitom projevy žáka uvedené dále v metodické podpoře).

V nezávazné části, tedy v metodické podpoře, najdeme ke každé složce podrobné popisy dílčích cílů učení, které jsou pojmenovány jako „projevy žáka“.

Projevy žáka jsou ve všech složkách rozděleny do tzv. komponent. V online platformě prohlednout.rvp.cz není zjevné, že každá komponenta v dané složce jde postupně napříč ročníky – a že projevy žáka popsané v jedné komponentě na sebe mezi 3., 5. a 9. ročníkem vývojově navazují.

Je tedy poněkud matoucí, že u projevů žáka je uvedeno, že jde o „námetovník“ projevů. Zní to, jako by projevy byly zaměnitelné, volitelné, trochu náhodné. V případě ZGČP se ale jedná o promyšlené vývojové kontinuum a jednotlivé položky „námetovníku“ nejsou zařazeny nahodile, ale proto, že jsou podstatné pro souvislý vývoj dětského čtenáře a pisatele.

OVU a projevy žáka budou v dalších částech seriálu zdrojem cílů učení pro lekce, které budeme nabízet. Budou také referenčním rámcem pro vyhodnocování dětského učení.

Ověřili jsme si, že učitelům pomáhá, pokud mohou vidět ZGČP vcelku jako kontinuum tak, jak byla autory zamýšlena a vytvořena. Odkaz na materiál, který ukazuje vazby mezi

závaznými a nezávaznými částmi RVP, najdete pod QR kódem na konci tohoto textu.

Obsah seriálu

Po tomto úvodním textu se ve druhém díle budeme věnovat argumentům pro to, proč bude důležité vyčlenit v inovovaných školních vzdělávacích programech dostatečný čas čtenářství a pisatelství. Jádrem seriálu bude třetí až devátý díl. Každý nabídne konkrétní návrh na to, jak vyučovat, abychom dosahovali určitého závazného očekávaného výsledku učení. Prostřednictvím QR kódu najdou čtenáři doplňující materiály, které budou moci využít: popis výukové lekce s texty pro žáky a komentované ukázky žákovských výkonů. Desátý text letošní seriál uzavře. V ideálním případě by mohl zveřejnit zkušenosti a názory čtenářů, kteří si nabídnuté lekce vyzkoušejí se svými žáky.

Lekce v seriálu projdou před zveřejněním procesem blízkým lesson study nebo „3S“. Jinak řečeno, na plánování každé lekce se bude podílet několik kolegů, lekce bude odučena více než jednou s různými žáky a po odučení budou autoři vyhodnocovat, nakolik se žáci přiblížili zvolenému cíli učení (školnímu OVU) a co k výsledku učení u žáků přispělo a co ne. Budou se přitom opírat o evidence.

Autoři seriálu

Autory seriálu budou sami autoři pojetí ZGČP v novém RVP. Vyučují v základních školách a posledních 15 let, někteří ale déle, pracují společně na tom, aby rozuměli na jedné straně gramotnosti jako takové, na straně druhé tomu, jak se dítě stává samostatným a přemýšlivým čtenářem i autorem, který se úspěšně vyrovnává s texty všeho druhu. Tedy s texty tištěnými, elektronickými nebo těmi, které kombinují více sdělovacích médií – psané slovo, obraz statický i v pohybu, zvuk. Za autory stojí mohutná komunita učitelů projektu Pomáháme školám k úspěchu nadace rodiny Kellnerových, kteří v roce 2011 začali s vývojovým kontinuem pro čtenářství a nyní dokončují kontinuum pro pisatelství.

Budeme rádi, když vám seriál bude ku pomoci při výuce v duchu nového RVP a když přispěje k tomu, že se vaši žáci budou učit ještě lépe než dnes. Pokud budete mít jakékoli reakce, návrhy či nápady k tomu, o co se s čtenáři UM podělíme, budeme vděční, když se s nimi svěříte adrese info@pomahameskolam.cz. Autoři seriálu se jimi budou zabývat a zpracují je do závěrečného dílu seriálu.

Ondřej Hausenblas, Miloš Šlapal, Hana Košťálová,
Pomáháme školám k úspěchu

Nová metodika ke změnám hodnocení a podpoře formativního přístupu

MICHAL ČERNÝ

Na podzim 2025 vydá MŠMT metodiku k již schváleným změnám hodnocení v prvním a druhém ročníku základní školy. Metodika pomůže školám rozhodnout, jak a čím známky nahradit, jak to udělat efektivně, s co nejlepším poměrem mezi vloženou námahou a výsledným efektem.

Pravděpodobně víte, že od školního roku 2027/2028 se v prvních a o rok později i ve druhých třídách již nebudou k hodnocení moci používat známky. Ty budou muset být nahrazeny slovním hodnocením, případně jeho specifickou variantou, hodnocením kritériálním. Na pomoc učitelům

a ředitelům škol sestavilo MŠMT pracovní skupinu složenou především z odborníků z vysokých škol i přímo z praxe. Skupina mimo jiné připravila stručnou metodiku, jež by měla školám pomoci zvládnout tuto změnu bez větších problémů. Metodika vyjde na podzim tohoto roku.